

- מגישה : רותם כהן
- מתרגלת : ציפי יגלניק פרישטיק
- מספר המילים : 491

ד"ר איילת עוז פורטת במאמרה¹ קווי מתאר ראשוניים להגבלות חוקתיות ואחידות בהן נדרש לעמוד כל הסדר הפוגע בזכויות הפרט במטרה למנוע סיכון ועבירות עתידיות (להלן : דיני הסיכון). עוז² גורסת כי נחוץ דיון מאוחד במכלול הסדרים אלו בדיון הישראלי לשם עיצוב הסדרים מידתיים וקוהרנטיים, העומדים ביחס ראוי זה לזה ומגשימים יחד את האינטרס הציבורי במניעת עבירות תוך עמידה במבחנים החוקתיים והקפדה על זכויות הפרט.

לדעתי, שלילת חירויות פרט בעלות מעמד חוקתי על סמך סיכון תיאורטי בלבד, שלא ניתן לאמוד אותו באופן אובייקטיבי דיו, אינה ראויה.

הכותבת במאמרה³ מסבירה טענה זו באמצעות שימוש בעיקרון האשם שמקורו במשפט הפלילי, לפיו הטלת אחריות פלילית וענישת הפרט תתבצע רק בגין מעשה שנעשה דה פקטו, זאת בשונה מדיני הסיכון בהם יוטלו מגבלות על חירויות אך בהתבסס על התרחשות אופציונלית של מעשה. הדיון הפלילי עומד על עקרון האשם מתוך הבנה שהעונשים הבאים בעקבותיו שוללים זכויות כה בסיסיות שמחייבות וודאות קרובה לאשמתו של הפרט, ולכן יהיה קשה לפגוע בזכויות אלו ללא וודאות כזו. לדידי, אמנם, יש היגיון בדיון בשאלת הסיכון מתוך רצון למנוע הישנות עבירות והתממשות סיכונים אפשריים, אך אל מול שאיפה זו עומדות זכויות היסוד של הנאשמים. שמירת זכויות חוקתיות אלה עומדת, מאז המהפכה החוקתית, בצל הליכים משפטיים רבים, ובחינת דיני הסיכון לאור חוקי היסוד ומבחינת פסקת ההגבלה עלולה להעלות חוסר מידתיות בשלילת הזכויות שלא על בסיס יסוד עובדתי.

בנוסף, בהנחה ודיני הסיכון יתמקדו בפושעים לשעבר, האם החלתם לא תהווה פגיעה בחזקת חפותם ובזכותם לשם טוב? למעשה, ייתכן כי עפ"י החוק, פושע שילם את חובו לחברה וריצה את עונשו, אך בפועל, בשל הרשתתו זו, הוא יוגדר כ"מסוכן" עפ"י דיני הסיכון, מעבר לתקופת העונש שהוטל עליו ויוותר במצב של קלון נצחי ו"אשם תמידית". בכך הופכת הענישה ואמצעי מניעת הסיכון לקיצוניים ובלתי מידתיים, שכן לעולם לא יוסר מעל המורשע או הגורם המסוכן עול אשמתו.

סקירת המצב במציאות⁴ מצביעה על אחוז רצידיביזם, (תופעה בה עבריין חוזר ומבצע עבירה לאחר נשיאה בעונש), נמוך יותר מאחוז האסירים המשוחררים אשר אכן חוזרים בהם מדרכיהם ומשתקמים, כמו גם מגמת ירידה באחוזי הרצידיביזם לאורך השנים. לפיכך, לטענתי, מבחינה עובדתית לרוב אין הצדקה בהטלת הקלון וההגבלות הללו על אסירים משוחררים מבלי לאפשר להם הזדמנות ראויה להשתקם ולהשתלב בחברה.

זאת ועוד, מצב "אשם תמידית" זה, עשוי ליצור קושי מיותר לאסיר המשוחרר ולפגוע בניסיונותיו להשיב את חייו למסלולם. האם אין לנו כחברה אינטרס לאפשר שיקומם של עבריינים? הרי בשיקומם

¹ איילת עוז, "האם בשלה העת לכינונם של 'דיני הסיכון'?" על הצורך בהרמוניה משפטית של ההסדרים המשפטיים למניעת סיכון עתידית" **הסנגור** 4, 232-3 (2016).

² שם

³ שם

⁴ ענף מחקר שירות בתי הסוהר **רצידיביזם של אסירים פליליים משוחררי 2009** (2018) Gov.il/BlobFolder/guide/mamrim/he/%202009משוחררי%20פליליים%20אסירים%20של%20רצידיביזם%20.pdf

ובשילובם של עברייני עבר בחברה, ובכלל זאת, במעגל העבודה, תנוב תרומה לכלכלת המדינה, ומכך, אף תגדל הרווחה המצרפית.

החלת דיני הסיכון עלולה, לדידי, אף להוות נטילת כוח ע"י המדינה ביחס לפרט באופן קיצוני שתוביל לפגיעה בלגיטימציות הדין ופעולות האכיפה. אפקטיביות מערכת המשפט והסמכויות המבצעות נמדדת, בבסיסה, בהסכמתו של הציבור להכפיף עצמו למרותן.⁵ סמכויות המדינה נמצאות במתח מתמיד אל מול אוטונומית הפרט, לכן במצב בו הוא יחוש שהמדינה ניכסה לידיה כוח שאינו מידתי והכרחי לפעולותיה ותפקידיה, כוח שאינו מקדם עוד את אינטרס הפרט – כך הסכמתו וציותו לרשויות אלו תיפסק.

לסיכום, לטענתי דיני הסיכון פוגעים באפשרותו של האסיר המשוחרר להשתקם, פוגעים בלגיטימציות הדין והאכיפה ואינם מקיימים את דרישת המידתיות – לפיכך, יש לשלול את תחולתם הן כהסדרים עצמאיים והן כמערכת דינים מאוחדת וקוהרנטית.

⁵Peter Fabienne, "Political Legitimacy", in The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Edward N. Zalta (ed.), (2017), available at <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/legitimacy/>